

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра культурології**

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В
ПОСТМАЙДАННІЙ УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу, 13-411 гр.
Спеціальності 034 Культурологія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Культурологія
Бібік Катерина Миколаївна

Керівник: кандидат мистецтвознавства,
доцент Думасенко С. А.

Рецензент: кандидатка
мистецтвознавства, доцентка
Білик А. А.

Херсон – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Культурологічні засади дослідження	5
1.1. Аналіз джерельної бази	5
1.2. Теоретичні засади культурної політики.....	7
РОЗДІЛ 2. Культурна політика України 2014 – 2022 рр.	13
2.1. Державна політика у сфері культури: сучасний етап	13
2.2. Культурна політика України в контексті євроінтеграційних процесів	20
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27

ВСТУП

Протягом тривалого часу сфері культури в Україні приділялася незначна увага. Держава відверто ігнорувала проблеми, пов'язані із матеріально-технічним забезпеченням галузі, реставрацією та відновлювальними роботами, підтримкою та розвитком творчих спілок, культурних ініціатив тощо. Незважаючи на те, що культура і мистецтво є одними з ключових чинників державного суверенітету, в державному бюджеті вони завжди посідають останні місця у плані фінансової підтримки.

Революція Гідності суттєво вплинула на українців у контексті відстоювання патріотичної позиції, ставлення до національної культури та державних символів.

Саме після Революції Гідності держава особливу увагу звернула на гуманітарну сферу – Кабінетом Міністрів була прийнята «Довгострокова стратегія розвитку української культури», вжито низку заходів та імплементовано ряд постанов щодо функціонування, підтримки та популяризації державної мови, триває активна інтеграція вітчизняної культури у світовий та європейський простір, національний культурний продукт, зокрема об'єкти нематеріальної культурної спадщини, просуваються на міжнародній арені, триває програма реалізації культурної політики щодо відновлення миру.

Актуальність кваліфікаційної роботи зумовлена дослідженням державної культурної політики України, зокрема її сучасних векторів розвитку.

Окреслене питання є предметом розгляду ряду вітчизняних учених політологів, культурологів, мистецтвознавців, філософів, фахівців галузі державного управління (О. Валевський, О. Гриценко, І. Костира,

О. Кравченко, В. Панченко, Г. Скрипчук, О. Усаченко, М. Шевченко та ін.).

Вищезазначене зумовило вибір теми дослідження: **«Особливості здійснення культурної політики у постмайданній Україні».**

Мета роботи – окреслити вектори здійснення культурної політики у постмайданній Україні.

У роботі ставляться та вирішуються такі **завдання**:

- здійснити аналіз джерельної бази;
- розглянути теоретичні підвалини культурної політики;
- проаналізувати державну політику у сфері культури на сучасному етапі;
- окреслити культурну політику України в контексті євроінтеграційних процесів.

Об'єктом роботи є державна політика у сфері культури.

Предмет дослідження – культурна політика України 2014 – 2021 рр.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

КУЛЬТУРОЛОГІЧІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Аналіз джерельної бази

Велику кількість праць окреслених нами темі присвятив доктор культурології Олександр Кравченко. Проблема культурної політики стала магістральною у науковій діяльності харківського дослідника. Слід виділити такі публікації: монографія «Культурна політика України в парадигмах сучасності. Теоретико-методологічні проблеми культурологічної інтерпретації» [15], статті у фахових періодичних виданнях «Державна культурна політика в Україні: дискурс влади» [13], «Ключові проблеми сучасної культурної політики України: культурологічний контекст» [14].

Фундаментальною працею в контексті методологічного аналізу є монографія О. Гриценко «Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування». У науковій розвідці «оглянуто різні концепції культурного простору у світовій науці (зокрема, публічних сфер Дж. Кіна, семіосфери Ю. Лотмана, постмодерного гіперпростору Ф. Джеймсона, культурного простору А. Карміна та ін.); констатовано кризу в теоретичних уявленнях про національну культуру та простір її побутування, що увиразнилася внаслідок глобалізації. На підставі аналізу недоліків територіально-антропологічних та філософських концепцій культурного простору запропоновано дві моделі культурного простору – полісферичну й топологічну. Сформульовано поняття єдності й цілісності національного культурного простору, що характеризують відповідно його комунікативну всеохопність та ідентичнісну несуперечливість. У світлі згаданих моделей проаналізовано шлях

формування національного культурного простору України від часів середньовіччя до незалежності.

У книжці також розглядаються формування культурного простору та спроби реформування національної культури незалежної України. Проаналізовано бачення головних проблем української культури ініціаторами реформ, їх спільні риси й тенденції, світоглядні настанови й теоретичні уявлення, що ними керувалися реформатори. Оцінено наслідки цих реформ та їх вплив на стан культури й культурного простору України» [5, с. 4].

О. Усаченко у статті «Реалізація сучасної державної політики у сфері культури та орієнтири розвитку в умовах проведення адміністративної реформи» зазначає: «На засадах теоретико-методологічного обґрунтування розроблено науково-практичні рекомендації щодо визначення орієнтирів розвитку державної політики України у сфері культури в умовах проведення адміністративної реформи. Встановлено, що реалізація сучасної державної політики у сфері культури здійснюється в умовах адміністративного реформування, що, у свою чергу, передбачає певні орієнтири розвитку, зокрема: спрощення структури управління, заохочування міжсекторної взаємодії та міжміністерські заходи, упровадження засобів електронного врядування, виокремлення адміністративних процесів тощо, що відповідає цілям і завданням Стратегії реформування державного управління на 2016–2020 рр.» [25, с. 119].

У науковій праці О. Валевського «Завдання культурної політики у відновленні та розбудові миру на сході України» «аналізується міжнародний досвід використання культури у подоланні конфліктів та відновленні миру на територіях, що постраждали від воєнних дій. Доводиться необхідність розвитку нормативно-правової та законодавчої бази забезпечення реалізації державної культурної політики на цих територіях. Аналізуються поточні проблеми реалізації культурної політики

на деокупованих територіях. Доводиться необхідність створення системи культурних центрів, які б функціонували на постійній основі, на територіях, що зазнали негативного впливу внаслідок тимчасової окупації або збройного конфлікту» [1, с. 137].

У статті «Культурна політика» Н. Лавринова пояснює, що культурна політика передбачає планування, яке постає процесом підготовки держави до участі у культурній діяльності, а також у плануванні розподілу ресурсів. Подібне розуміння природи культурної політики не виходить за межі концепції «формальної раціональності» та «бюрократії» Макса Вебера, що стали основою більшості європейських моделей державного управління у ХХ столітті. Визначаючи інститут «держава» як найголовніший суб'єкт культурної політики, творцям та інститутам культури дослідники відводять другорядну роль «об'єкта управління» [18, с. 278].

1.2. Теоретичні засади культурної політики

Проблеми культури у сучасному суспільстві набувають дедалі більшого резонансу. Вони стають лініями розколу громад та способами їхньої інтеграції. Тому культурна політика не просто стає в один ряд із політикою економічною, соціальною тощо, а перетворюється на спосіб існування великих та локальних спільнот. Конкретизація поняття культурної політики насамперед залежить від визначення учасників культурної політики, цілей, характеру регулювання культурних процесів. Різноманітність соціальних систем дозволяє говорити про існування різних моделей культурної політики [26, с. 4].

Маріо ді Анджело та Пола Весперіні в рамках ресурсного підходу виділяють п'ять основних характеристик культурної політики:

1. Цілі діяльності центрального уряду повинні поєднуватись з інтересами регіональних та місцевих органів управління, а також з інтересами основних гравців у культурній сфері.

2. Цілі держави повинні відповідати реальним можливостям вибору суб'єктів, залучених у процеси культурної політики.

3. Реалізація культурної політики завжди передбачає дії з матеріально-технічного та творчого забезпечення функціонування культури.

4. Культурна політика передбачає розподіл ресурсів, як фінансових, так і адміністративних, структурних, людських та творчих.

5. Культурна політика обов'язково передбачає планування, що є процесом підготовки держави до участі у культурній діяльності, а також у плануванні розподілу ресурсів [18, с. 279].

«Будь-яка державна політика, включаючи культурну, може бути визначена як система законів, регуляторних заходів, конкретних дій та пріоритетів фінансування у певній сфері (галузі), що впроваджується державними органами. Головним важелем державної політики є законодавство. Отже, не дивно, що дискусії щодо державної політики, як правило, стосуються законів та розподілу ресурсів. Незалежно від змісту культурної політики та ставлення до культури загалом, органи державної влади та управління мають у своєму розпорядженні визначений набір засобів для формулювання та втілення цієї політики. Фактично, ці засоби є тими загальними інструментами, що їх уряди використовують у будь-якій сфері» [23, с. 21].

Для усвідомленої культурної політики потрібні три види дій:

1. Визначення культурних цінностей, цілей та пріоритетів.

2. Програми ініціатив та витрат, що відповідають цим цілям, які сприймаються власне як формування культурної політики.

3. Моніторинг політики – процес, що дозволяє оцінити культурний вплив кожної соціальної дії у світлі встановлених стандартів, які є засобом досягнення культурної політики.

До інструментів культурної політики належать: розподіл грантів та премій; зайнятість та створення робочих місць; створення культурної інфраструктури – будівель, устаткування, простору реалізації культурної діяльності; формування законодавчої та нормативної бази для діяльності закладів культури та мистецтва [18, с. 279].

Культурна політика початку XXI століття стикається з низкою викликів. Перший виклик культурної політики походить від модернізаційних процесів. Культурна політика суспільства, що модернізується, не зводиться лише до збереження спадщини. Інакше вона ризикує надати культурі виключно музейного характеру. Розвиток та модернізація припускають формування нових форм культурної ідентичності та культурної інтеграції соціуму. Другий виклик культурної політики походить від кризи політики мультикуралізму. Криза останньої зумовлена виникненням таких контркультур, що сприймаються як загроза домінуючій культурі та національній ідентичності. Культурне різноманіття і проголошена рівність культур та систем цінностей може обернутися дезінтеграцією та загостренням локальних та регіональних культурних конфліктів. Третій виклик культурної політики виходить із боку «багатоскладових», «розділених» чи «фрагментованих» суспільств, у яких існують не просто різні локальні культури, а й різні цивілізаційні системи. У таких суспільствах зберігаються не тільки мовні, регіональні, расові, етнічні або релігійні розколи, але небезпека того, що такі розколи можуть поставити питання про існування такого суспільства і його виживання. Цей виклик ставить у центр проблему збереження держави у багатоскладовому чи фрагментованому суспільстві. Культурна політика в умовах такого виклику стає способом збереження державної цілісності [26, с. 6-8].

Дослідники виділяють шість основних напрямів, на які має бути спрямована культурна політика:

- збереження спадщини (музейні колекції, історичні будівлі, живопис, музичну літературу, а також навички ремесел та фольклор);
- розповсюдження культурного продукту. Кошти спрямовуються на фінансування вистав, гастролей, субсидій квитків, трансляцій, видавничу діяльність, мережу розповсюдження або спеціальні акції, спрямовані на розширення аудиторії;
- творчість (що включає як роботу творця, і будь-якого допоміжного персоналу, що у культурному виробництві);
- дослідження (а це передбачає перевірку відповідності проведеної культурної політики поставленим цілям та завданням);
- підготовка персоналу (що передбачає навчання творчих спеціалістів, адміністраторів та працівників суміжних областей);
- освіта [18, с. 279].

Постеволюціоністська стратегія культурної політики не ґрунтується на точному знанні майбутнього і пропонує реалізацію не однієї програми розвитку культури, а одразу безлічі. Фактично, такий тип культурної політики передбачає підтримку найрізноманітніших і різноспрямованих починань у культурі. Ця різноманітність шляхів розвитку схожа на генетичну різноманітність біологічної популяції, вона закладає в соціокультурну систему можливість розвиватися по великій кількості різних шляхів, які будуть реалізовані в залежності від мінливого історичного контексту. Створення максимальної різноманітності культурних форм у межах однієї культурної системи зробить цю систему стійкою до деструктивних факторів, оскільки запас «генетичної» різноманітності цієї культури допоможе їй адаптуватися до будь-яких умов. З цього погляду якість обмеження різноманітності культурних форм (наприклад, запровадження жорсткої цензури та знищення носіїв неугодної

культури) відбувається як вибірка та перевірка на відповідність лише одному ідеалу розвитку культури [3, с. 11].

«Ефективна культурна політика, на наш погляд, передбачає ефективний міжкультурний діалог, відкритість, здатність поглянути на себе очима інших. На відміну від асиміляції, діалог визнає, що для уникнення непорозумінь між спільнотами необхідна неупередженість державної влади, яка не буде надавати пріоритет правам та інтересам більшості. На відміну ж від мультикультуралізму, діалог вимагає наявності загального ядра, що не залишає місця для морального релятивізму. В рамках міжкультурного діалогу визнається ключова роль організацій громадянського суспільства, за допомогою яких можливо вирішувати повсякденні проблеми недоступними для держави шляхами», – пише І. Костиця [11, с. 50].

Індикаторами публічності культурної політики є:

- інституціоналізація культурної політики;
- «горизонтальний» характер політики, що передбачає включеність у процес формування культурної політики всіх творчих та соціальних груп;
- діяльність, спрямована на збереження різних культурних сегментів у суспільстві;
- збереження діалогової форми взаємодії між різними культурами та їх представниками;
- медіатизація культурної галузі;
- державний та благодійний характер підтримки культури.

Основними цілями публічної культурної політики є:

- визначення балансу між культурними традиціями та культурними інноваціями;
- збереження надетнічної громадянської ідентичності та культури через систему культурних установ та освіти;
- репрезентація культурних цінностей;

- відкрите обговорення цілей та способів культурного розвитку;
- пошук балансу між національним та глобальним;
- підтримка культури через національну систему освіти;
- пошук консенсусу між різними ідентичностями, етнокультурними, релігійними та лінгвістичними групами [26, с. 9].

РОЗДІЛ 2

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ 2014–2022 рр.

2.1. Державна політика у сфері культури: сучасний етап

«Культурний розвиток сприяє розвитку толерантності та взаєморозуміння між різними регіонами, соціальними та етнічними групами. Саме культура здатна надати історичні та світоглядні орієнтири для єднання суспільства. Ефективна культурна політика сприяє утвердженню модерної ціннісної основи соціального і культурного буття. Це забезпечує як заміну віджилих авторитарних світоглядних матриць на нові, так і розвиток креативного потенціалу українського суспільства» [2, с. 140].

«Реформування всієї сфери культури та її правового забезпечення є одним з основних завдань як гуманітарної політики, так і політики соціально–економічного розвитку України, побудови сучасної демократичної держави на засадах загальнолюдських цінностей із збереженням самобутніх традицій та культурно–історичних цінностей. А також якісного оновлення інституційної та правової бази державної культурної політики, швидких та ефективних змін у створенні нової моделі менеджменту та пошуку дієвих механізмів відповідного до сучасних потреб фінансування, культурна політика залишатиметься несистемною і такою, що потерпатиме від політичної кон'юнктури, не відповідатиме соціальному запиту українського суспільства, що динамічно розвивається» [23, с. 24].

На думку І. Костирі, «сучасна культурна політика є не просто бажаним станом суспільної та міждержавної комунікації, але й неодмінною умовою збереження миру на планеті. Найголовнішим для нас

є цінності діалогу у процесі євроінтеграції культурної і соціальної динаміки. Варто, на нашу думку, більше уваги приділяти концептуалізації не лише теоретичних, але й практичних моделей удосконалення культурної політики України, які враховуватимуть як національні, так і міжнаціональні процеси інтеграції та дезінтеграції, будуть брати до уваги історію конкретної країни, її етносів та різних соціальних груп. При модернізації культурної політики України в процесі євроінтеграції, варто обґрунтувати спільні українсько-європейські культурні смисли соціальної діяльності» [11, с. 49].

«Слід зазначити, що сучасна культурна політика країни повинна виходити із сукупності універсальних загальнолюдських норм і цінностей, вітчизняних традицій. Основоположні правові норми, що закріплюють основні напрями державної політики в галузі культури, компетенцію центральних органів законодавчої та виконавчої влади в цій галузі встановлено в Конституції України (ст. 54, 85, 106, 116) та в вищезгаданому Законі України «Про культуру» [23, с. 22].

О. Усаченко таким чином окреслює пріоритетні напрями роботи профільного міністерства: «В умовах адміністративного реформування (згідно зі Стратегією реформування державного управління на 2016–2020 рр.) орієнтирами розвитку для Мінкультури стає:

- спрощення структури управління шляхом збільшення горизонтальних зв'язків та більшого залучення/участі;
- заохочування міжсекторної взаємодії та міжміністерських заходів (туризм, освіта, децентралізація, економічний розвиток);
- упровадження засобів електронного врядування;
- виокремлення адміністративних процесів, пов'язаних із культурною спадщиною (обмеження корупційних ризиків);
- створення окремого Агентства з питань релігії або переведення питання релігії до іншого міністерства (релігія та мистецтво);

– скорочення децентралізації та переміщення персоналу до нових функцій (моніторинг упровадження) та розвитку партнерства (розширення співфінансування, використання міжнародного фінансування, пов'язаного як з економічним розвитком, так і з культурою);

– перетворення будинків культури на осередки креативності, з'єднання таких осередків у мережу» [25, с. 122-123].

«Прийнятий в 2017 році Закон України «Про Український культурний фонд», запроваджує нові підходи до фінансування проектів у сферах культури та мистецтв, які базуються на застосуванні якісно нових принципів відбору щодо таких проектів, які висококваліфіковане експертне середовище здійснює на конкурсній основі. Механізми прозорості та публічності функціонування Українського культурного фонду – це фундамент довіри до нього, якій повинен забезпечити, а саме, широку підтримку благодійниками реалізації культурних і мистецьких проектів; доступ громадян до національного культурного надбання; стимулювання розроблення і впровадження сучасних проектів у сферах культури та мистецтв; сприяння реалізації державної політики у сферах культури та мистецтв, розвиткові сучасних напрямів культурної і мистецької діяльності; вироблення конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного (національного) культурного продукту; експертний відбір, фінансування та моніторинг виконання проектів, реалізація тощо» [17].

«Розробкою основних засад державної політики розвитку сфери культури займається Міністерство культури України. Особливого значення Міністерство культури надає розвитку культури в регіонах України та формуванню і реалізації регіональної культурної політики, спрямовуючи її на збереження та оптимізацію мережі закладів культури, поліпшення взаємодії з місцевими органами культури, збереження традиційної

культури та розвиток аматорського мистецтва, розвиток культурного потенціалу різних регіонів України» [21, с. 261].

«Водночас держава у пріоритетному порядку створює умови:

- для розвитку культури української нації, корінних народів та національних меншин України;
- збереження, відтворення та охорони історичного середовища;
- естетичного виховання громадян, передусім дітей та юнацтва;
- розширення культурної інфраструктури села;
- охорони, заохочення та підтримки культурного розмаїття як одного з найважливіших чинників сталого розвитку держави» [25, с. 121].

«Деякі громади, будучи активними в своїй діяльності, залучаються до формування культурної політики, як на своєму локальному рівні так і на національному рівні. Вони вступають в Асоціації міст України, Асоціацію об'єднаних територіальних громад, які, у свою чергу, підписують асоційовані договори з Українським культурним Фондом. Таким чином громади безпосередньо долучаються до програм, в яких виділення коштів відбувається не лише з державного бюджету через УКФ, а й з місцевих бюджетів на розвиток культури, культурних політик у громадах» [6, с. 65].

«Сьогодні державна культурна політика в умовах децентралізації повинна брати до уваги нагальну потребу у зміцненні національної ідентичності як консолідуючої основи для розвитку держави та протистояння зовнішнім геополітичним безпековим викликам. Розмитість ідентичності на місцевому (регіональному) та національному рівнях, зумовлена історично та спричинена недалекоглядністю українського політичного істеблішменту вже в часи незалежності України. Водночас ізолюваність культурного життя регіонів, брак культурної комунікації між ними ускладнювало формування цілісного національно-культурного простору. Це є одним з головних чинників, що уможливили окупацію Автономної Республіки Крим та Севастополя, а також призвели до

збройного конфлікту територій Донецької і Луганської областей на сході України» [17].

«Слід також відзначити особливе значення культури в умовах гібридної війни, коли держава-агресор проводить політику, спрямовану на деструкцію українського гуманітарного простору. Сталий культурний розвиток за таких умов стає бар'єром на шляху розповсюдження викривлених ідеологічних установок та забезпечує збереження державницької ідентичності. Досі залишається невикористаним потенціал культури у реінтеграції районів Донецької та Луганської областей, які постраждали від зовнішньої агресії» [2, с. 140].

«Специфіка культурної політики на територіях, що зазнали негативного впливу внаслідок тимчасової окупації або збройного конфлікту, полягає в тому, що вона проводиться з метою нейтралізації деструктивних наслідків масштабної соціально-гуманітарної катастрофи, спричиненої російською військовою агресією. Водночас ця культурна робота також має бути націлена на регіони, які межують із прифронтовими територіями, бо населення цих регіонів (у т. ч. велика кількість переселенців) розділяє тягар війни та залишається об'єктом пропагандистського впливу російських засобів масової комунікації (ЗМК).

Агентами цієї культурної політики виступають як органи державної влади, так і структури громадянського суспільства (недержавні творчі колективи, фонди, волонтери). Тому вельми актуальним є питання координації та розуміння всіма агентами загальних цілей реалізації культурної політики» [1, с. 138].

«Роль державної культурної політики в реалізації реформ визначається передусім тим, що культура є ціннісною основою, на якій можлива консолідація українського суспільства задля подолання соціально-економічної кризи та забезпечення сталого розвитку. Сучасні соціально-економічні та політичні конфлікти, що загрожують стабільності,

багато в чому виникли на ґрунті деструктивних процесів у гуманітарній сфері, тому культурна політика має бути спрямована на подолання конфлікту цінностей та формування національної ідентичності» [2, с. 139].

«Великий суспільний резонанс отримала виставка «Український Схід», яка відкрилась у лютому 2017 р. в залі головної експозиції Національного музею історії України у Другій світовій війні та була присвячена висвітленню воєнних дій на сході України. З допомогою військових, волонтерів, журналістів співробітники музею зібрали понад 4 тис. автентичних музейних експонатів.

На територіях, що зазнали негативного впливу внаслідок тимчасової окупації або збройного конфлікту, українські волонтери й творчі колективи проводять велику роботу. Зокрема, інформаційного резонансу набув літературно-музичний фестиваль «Дорога на Схід» (Харківська область, серпень 2017 р.), ініційований Благодійним фондом Сергія Жадана. Метою заходу було визначено руйнування стереотипів про схід України та відкриття цього регіону для всіх українців.

Серед інших культурних проєктів, що реалізуються, – створення сучасних документальних та художніх фільмів, підготовка тематичних музейних експозицій, у яких розкриваються події 2014–2017 рр., а також численні поїздки діячів культури й творчих колективів у регіони, наближені до зони ведення бойових дій. Зокрема, це візити до Маріуполя та Харкова колективів Національного заслуженого академічного народного хору України імені Г. Г. Верьовки, Національної філармонії України та Львівської опери, організація в містах Донецької області вистав Національним драматичним театром імені І. Франка та Театром російської драми ім. Лесі Українки» [1, с. 141].

О. Кравченко пише: «Утім, привертає до себе увагу активізація в останні декілька років експертно-аналітичної діяльності. Тривалий час майже єдиним осередком напрацювання теоретичних та методичних основ

діяльності держави в галузі культури був Український центр культурних досліджень та його складова – Інститут культурної політики. Згодом, до активної аналітичної роботи у цьому напрямі долучились Центр розвитку „Демократія через культуру”, Міжнародний центр перспективних досліджень та інші. Розробки фахівців цих установ до сьогодні є вихідними у формуванні законодавчої бази у галузі культури. Значною мірою цим науково-дослідним осередкам Міністерство завдячує своїми новаційними ініціативами. Однак, очевидною є методологічна несумісність між теоретичними основами проектів та концепцій культурної політики, які відповідають європейським зразкам та практикою їх застосування» [13, с. 83].

«Важливим засобом консолідації суспільства є наближеність культурної політики до соціально значущих проблем. Культурна політика має гармонійно поєднувати в собі інформаційні та просвітницькі складники. Проте нинішня управлінська практика багато в чому вузьковідомча й досі переважно обмежується патронажним адмініструванням закладів культури. У такій ситуації втрачаються соціальні орієнтири культурної політики, що позначається на її результативності й призводить до фрагментарності» [2, с. 141].

«Отже, в процесі формування державної політики підтримки сфери культури необхідно створювати базові умови для соціально-економічного самовизначення і самоствердження особи, підприємницької свободи, творчої ініціативи, щоб талановита і працелюбна людина могла досягти у рамках суспільства високого соціального статусу. Тому, найважливішими пріоритетними цілями формування державної політики підтримки сфери культури необхідно вважати: формування і розвиток системи культурних цінностей орієнтації особи і суспільства; допомога населенню в становленні і розвитку духовного самовизначення і самовираження, суспільної та індивідуальної свідомості; розвиток культурних інтересів і

потреб, поліпшення життя населення; залучення людей до духовного та інтелектуального збагачення; виховання потреби в доброзичливій культурній взаємодії, спілкуванні, подоланні національної, конфесійної і соціально-політичної відчуженості; усвідомлення взаємозв'язку загальнолюдських цінностей з глибинним змістом національної культури і так далі» [20, с. 318].

2.2. Культурна політика України в контексті євроінтеграційних процесів

Держави члени ЄС виходять з ідеї унікальності кожної культури та необхідності зберігати національну ідентичність. Досвід історії наочно показує, що нація може вижити, втративши свою незалежність, існувати в рамках іншої держави, тільки зберігши свою національну ідентичність, спираючись на яку можна потім відновити свою державність. Найбільш яскравим прикладом може бути історія Ізраїлю та єврейського народу, що протягом століть існував без держави і відродив її лише у 1948 р. З втратою національної, культурної ідентичності і народ, і держава приречені. Виходячи з цього, загальноєвропейська культурна політика спрямована на збереження культурної ідентичності народів, що населяють ЄС. Тому культурні програми ЄС завжди включали розділи, пов'язані з підтримкою традицій малих народів, вивченням їхньої мови, а також популяризації їхньої культури. Так, за версією ЮНЕСКО, тридцять три європейські мови перебувають під загрозою зникнення, а значна частина мов поступово виходить із вживання. Для вирішення цієї проблеми у новій культурній програмі ЄС «Креативна Європа» передбачається виділення коштів на переклад визначних творів художньої літератури сучасності на малі мови народів Європи [9, с. 117].

Н. Колісніченко переконує: «Україна поступово виходить на міжнародну арену, використовуючи культуру як стратегію м'якої сили, що дозволяє висловити свою ідентичність. Запускаються кампанії з розвитку міжнародного туризму і культура використовується як центральний елемент, заснований на багатому історико-культурному доробку країни. Україна бере участь у великих міжнародних культурних організаціях і підписує міжнародні конвенції в галузі культури (наприклад, ЮНЕСКО). Вона є активним партнером в декількох транскордонних проєктах Ради Європи і ЄС, орієнтованих на охорону історико-культурної спадщини, розвиток музейної справи, кінематографа, ремесел і видавничої діяльності. Одним із найбільших досягнень України є участь у програмі ЄС «Креативна Європа». Ця програма надає країнам можливість взяти участь в спільній творчості і спільному виробництві нарівні з європейськими колегами» [10].

«На підтвердження прагнень України інтегруватися в європейські структури, МЗС України вживаються активні заходи для поступового розширення нашої присутності в Європейському культурному просторі, зокрема шляхом зміцнення наших позицій у такій впливовій інституції, як Рада Європи, членом якої Україна є з 1995 року. Програмним питанням діяльності Ради Європи в цій сфері є формування єдиного європейського культурного простору із збереженням самобутності кожної з європейських культур. Європейська культурна конвенція, стороною якої є й Україна, забезпечує базу для багатостороннього співробітництва в галузях освіти, культури, культурного надбання та молодіжних питань» [28, с. 85].

«Сучасний світовий досвід формування культурної політики на рівні ЮНЕСКО та Європейського Союзу дає змогу дійти висновку щодо необхідності запровадження деяких підходів та принципів. Так, слід виділяти найбільш дієві принципи культурної політики сучасного суспільства, зокрема 4 принципи Ради Європи: сприяння розвитку

національної ідентичності, підтримку творчості, повага до розмаїття культури та форм вираження, участь у культурному житті. Безпосередньо ефективною і важливою є орієнтація Європейського Союзу в реалізації культурної політики на збереження та заохочення культурної різноманітності, врахування специфіки розвитку усіх країн-членів поряд із вихованням та формуванням нового світогляду – світогляду єдиної європейської культури, що має ґрунтуватися на основних загальнолюдських засадах сприяння творчої діяльності і знанню. Поширення деяких аспектів у культурній політиці нашої держави через секторний (галузевий) підхід завдяки гнучкості якого відбуватиметься реалізація енергетизму між сферами культурної спадщини, різноманітними мистецькими полями і новими формами вираження, сприятиме визнанню культури як ключового чинника динамічного розвитку країни» [24, с. 290].

За твердженням В. Гурій, «у 2013–2014 роках почався активний розвиток діяльності міжнародних грантових програм, донорів та організацій. У цей час розпочала свою діяльність значна кількість програм, які діють і на даний час» [6, с. 62]. Науковець виділяє програми підтримки Західної та Східної Європи, Північної Америки:

«Грантові програми ЄС: «Креативна Європа», «Культура і креативність» (діяла до 2018 року), «Еразмус+» в Україні, eTwinning Plus, «Горизонт 2020», «Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020», «Програма прикордонного співробітництва Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна», «U-LEAD з Європою».

– Грантові програми Єврорегіонів: Чеський центр, Польський інститут в Україні, Британська рада, Гете-Інститут, Французький інститут, Вишеградський фонд.

– Міжнародні програми: Міжнародний фонд культурного різноманіття ЮНЕСКО.

– Грантові програми Північної Америки: програми Посольства США в Україні, USAID, Програма DOBRE» [6, с. 62-63].

«У процесі смислового узгодження стратегічних цілей розвитку між Україною та Європою мають бути залучені механізми впливу на культурне середовище нашої держави, яке є полем розгортання ментальної та емоційної підтримки (чи спротиву) здійсненню стратегічної мети. Національний культурний простір держави є складною органічною цілісністю, де культура виконує як функції збереження традицій, так і функції забезпечення модернізаційного поступу. При спрямованості державно-управлінської діяльності на процеси поступального розвитку в культурній сфері необхідно акцентувати увагу на її людинотворчому потенціалі, який буде розкриватися через формування позитивної налаштованості суспільної думки щодо сучасних трендів. Культура в Українській державі одночасно є і фактором усталення традиційних форм та звичаїв суспільної діяльності, і фактором змін і прогресу. Належність української культури до європейської цивілізаційної формації навіть сам розвиток робить традицією культури, оскільки європейська культура має потужний потенціал змін, які є виокремлювальною особливістю цієї цивілізації» [19, с. 77-78].

«З огляду на європейські принципи реалізації культурної політики вітчизняна система управління культурою повинна актуалізувати: розвиток колективної організації та практики співпраці представників творчої інтелігенції й владних структур; подолання широкого розриву між інституціоналізованою культурою, що підтримується державою, і незалежними митцями; використання нових творчих (креативних) центрів як основу розвитку галузі культури та взаємодії влади і громадськості; розширення доступу незалежних фахівців до інфраструктури; більш активне використання громадського простору для культурних і творчих заходів; посилення комунікаційних та маркетингових стратегій і практики

культурних і творчих проєктів; заохочення інтернаціоналізації та співробітництва» [10].

Культура має стати одним із факторів, що сприяє об'єднанню людей не лише на політичному та економічному рівні, а й на рівні свідомості: громадяни різних держав, членів Євросоюзу, повинні сприймати себе як єдине ціле, як представники однієї території із загальними культурними цінностями. Звичайно, ідея єдності Європи в культурному плані має глибоке коріння, що сягає Середньовіччя, але тільки в ХХ ст. вона отримала своє оформлення в офіційних документах та соціально-політичних інститутах. Так у грудні 1954 р. було підписано Європейську культурну конвенцію, яка ставила за мету досягнення єдності та взаєморозуміння між народами Європи. Для реалізації поставленої мети пропонувалося розширення співробітництва у сфері культури між країнами, що входять до Ради Європи. При цьому наголошувалося на необхідності збереження культурної спадщини та традиційних цінностей народів, що населяють Європу [9, с. 115].

ВИСНОВКИ

Аналіз джерельної бази засвідчив, що питання культурної політики загалом та її реалізації в постмайданній Україні зокрема є актуальним серед наукової спільноти, що представляє різні напрями та галузі знань: культурологію, мистецтвознавство, історичні, політичні науки, філософію, соціологію, державне управління та ін. Міждисциплінарність піднятої нами проблеми, різнобічна увага до неї свідчать про її важливість у контексті сучасного державотворення.

Культура, мистецтво відіграють вагомую роль у розбудові держави, впливаючи на формування національних ціннісних орієнтирів, моралі та духовності українського народу. Відповідно одним із пріоритетних завдань будь-якої влади є визначення стратегічних напрямів культурної політики.

Україна зазнала суттєвих змін у різних сферах життя після Революції Гідності. Не могли реформи обійти й галузь культури. Кабінетом Міністрів, Верховною Радою було розроблено і прийнято низку законів, постанов щодо посилення національного чинника розвитку культури, її євроінтеграційних орієнтирів, підтримки державної мови, автокефалії православної церкви України, фінансування реставраційних проєктів та ін. Децентралізація, адміністративна реформа безпосередньо вплинули на розвиток культури в регіонах, надали більшої самостійності територіальним громадам, відкрили перспективи формування власної траєкторії культурного поступу.

У 2017 році було прийнято Закон України «Про Український культурний фонд», що передбачає повну або часткову фінансову підтримку проєктів у галузі культури і мистецтва. За роки діяльності Фонду було профінансовано більше 500 проєктів на суму більше 2,5 млрд. грн.

Важливим напрямом державної культурної політики є різнобічна підтримка територій, що зазнали негативного впливу внаслідок тимчасової окупації або збройного конфлікту. Міністерство культури та інформаційної політики України, представники громадськості, волонтери всіляко сприяють просуванню національного культурного продукту на території Донецької та Луганської областей, організовуючи виставки, проводячи культурно-мистецькі заходи розважального, просвітницького, патріотичного характеру.

Культура є одним з основних механізмів євроінтеграційного поступу України. Щодо цього підписано низку угод з ЮНЕСКО, Радою Європи, ЄС, країнами Північної Америки з метою посилення міжнародного вектору співробітництва галузі культури. Значна фінансова підтримка сектору, починаючи з 2013 року, забезпечується за рахунок грантових програм, міжнародних організацій та фондів (Міжнародний фонд культурного різноманіття ЮНЕСКО, «Програма прикордонного співробітництва Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна», «Креативна Європа», «Еразмус+» в Україні, «Горизонт 2020», «U-LEAD з Європою», Вишеградський фонд, Гете-Інститут, Французький інститут, Британська рада, Польський інститут в Україні, Чеський центр та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валевський О.Л. Завдання культурної політики у відновленні та розбудові миру на сході України. Стратегічні пріоритети. 2018. № 3-4. С. 137-146.
2. Валевський О.Л. Роль державної культурної політики в реалізації реформ в Україні. Стратегічні пріоритети. 2016. № 3. С. 138-143.
3. Витяев С.М. Представления о культурной динамике и стратегии культурной политики. Культура и образование: научно-информационный журнал вузов культуры и искусств. 2017. № 1 (24). С. 5-13.
4. Гасанова Н.К. Теоретические основы культурной политики. Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. 2015. № 5 (67). С. 71-79.
5. Гриценко О. Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування: монографія. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2019. 256 с.
6. Гурій Б. Стан розвитку та зміни культурної політики в об'єднаних територіальних громадах України. Грані. 2020. Т. 23. № 8. С. 59-69.
7. Добровольська В.В. Сучасні зміни культурної політики в Україні та розвиток інформаційно-комунікаційного простору культури і управління документацією. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2017. № 2. С. 74-80.
8. Євмешкіна О. Формування культурної політики України. Актуальні проблеми державного управління. 2013. Вип. 1. С. 67-70.
9. Елескіна О.В. Некоторые аспекты культурной политики ЕС. Вестник Кемеровского государственного университета. 2015. № 3-2 (63). С. 115-119.

10. Колісніченко Н. М. Основні принципи реалізації культурної політики в Європі та завдання для України. Державне будівництво. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2020_2_10.

11. Костиця І. О. Євроінтеграція як чинник формування сучасної культурної політики України. Держава і право. Серія : Політичні науки. 2018. Вип. 80. С. 45-55.

12. Костиця І. О. Культурна політика сучасної України: виклики глобалізації та регіоналізації. Гілея: науковий вісник. 2018. Вип. 133. С. 264-268.

13. Кравченко О. В. Державна культурна політика в Україні: дискурс влади. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2009. Вип. 15(2). С. 79-84.

14. Кравченко О. В. Ключові проблеми сучасної культурної політики України: культурологічний контекст. Культура України. Серія: Культурологія. 2015. Вип. 49. С. 188-199.

15. Кравченко О.В. Культурна політика України в парадигмах сучасності. Теоретико-методологічні проблеми культурологічної інтерпретації. Х.: ХДАК, 2011. 288 с.

16. Кулініч О. В. Український культурний фонд як суб'єкт публічної культурної політики. Теорія та практика державного управління. 2020. Вип. 2. С. 50-57.

17. Купрійчук В. М. Вплив державної культурної політики на духовну консолідацію українського суспільства в умовах децентралізації. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2021_5_4.

18. Лавринова Н.Н. Культурная политика. Аналитика культурологии. 2010. № 17. С. 278-288.

19. Овчаренко С.В. Культурна політика в системі факторів запобігання опору змінам. Актуальні проблеми державного управління. 2015. Вип. 3 (спец. вип.). С. 71-79.

20. Панченко В.В. Основні засади формування державної політики підтримки сфери культури. Наукові розвідки з державного та муніципального управління. 2014. Вип. 2. С. 312-318.

21. Панченко В.В. Реалізація державної політики розвитку сфери культури на регіональному рівні. Наукові розвідки з державного та муніципального управління. 2014. Вип. 1. С. 257-264.

22. Скрипчук Г. В. Розвиток державної культурної політики в умовах подолання соціально-економічної кризи. Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 127. С. 83-85.

23. Скрипчук Г. В. Культурна політика незалежної України в період її реформування. Збірник наукових праць [Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди]. Серія : "Історія та географія". 2018. Вип. 55. С. 19-25.

24. Сушко А. І. Здійснення культурної політики в умовах сучасної демократичної держави. Актуальні проблеми політики. 2014. Вип. 52. С. 289-294.

25. Усаченко О. О. Реалізація сучасної державної політики у сфері культури та орієнтири розвитку в умовах проведення адміністративної реформи. Теорія та практика державного управління. 2020. Вип. 1. С. 119-125.

26. Хренов А.Е. Модели культурной политики: смена парадигм. Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры 2013. Т. 199. С. 4-11.

27. Худолій М.В. Культурна політика: основні підходи до визначення поняття. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2013. № 4. С. 132-136.

28. Ціватий В. Зовнішня культурна політика України: форми, принципи, стратегії розвитку (1991-2011 рр.). Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2011. Вип. 20. С. 80-93.

29. Шевченко М. І. Імперативи культурної політики сучасної України. Культура і мистецтво у сучасному світі. 2015. Вип. 16. С. 75-83.

30. Шевченко М. І. Зміна соціокультурної парадигми та її вплив на особливості культурної політики. Гілея: науковий вісник. 2018. Вип. 137. С. 237-242.